

ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิของเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย

Issues and Approaches to Protecting the Rights of Child Workers in Thailand's Media and Entertainment Industry¹

ฉันทน์ชนก รุ่งสินธุ์รัตน์² และอารยา บัวบาล³

Thanchanok Rungsinthurat², and Araya Buaban³

รับบทความ (Received) : 9 กุมภาพันธ์ 2569

แก้ไขบทความ (Revised) : 13 พฤษภาคม 2569

รับตีพิมพ์ (Accepted) : 14 พฤษภาคม 2569

¹ บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิของเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย ซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ปีการศึกษา 2568 โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อารยา บัวบาล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา 90110

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา 90110

² Graduate student in the Master of Laws (LL.M.), Faculty of Law, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand.

³ Asst. Prof. Dr., Faculty of Law, Prince of Songkla University, Songkhla, 90110, Thailand.

* Corresponding author: E-mail address: araya.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก มาตรฐานสากลภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กจากการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง (2) ศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการคุ้มครองเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงภายใต้กฎหมายไทย และ (3) เสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายและมาตรการที่เหมาะสมสำหรับการคุ้มครองเด็กในบริบทของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร ผ่านการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิเด็ก อาทิ แนวคิดสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก หลักการคุ้มครองเชิงป้องกัน และหลักการมีส่วนร่วมของเด็ก ควบคู่กับการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายและมาตรการที่มุ่งคุ้มครองเด็กจากการทำงาน แต่อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านความชัดเจนของนิยาม ขอบเขตการคุ้มครอง กลไกการกำกับดูแล และประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล นอกจากนี้ ยังพบว่าการกำหนดนโยบายและมาตรการทางกฎหมายของไทยยังขาดการบูรณาการหลักสิทธิเด็กอย่างเป็นระบบ บทความวิจัยนี้จึงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากฎหมายและมาตรการคุ้มครองของไทยให้สอดคล้องกับหลักสิทธิเด็กและบริบทเฉพาะของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การทำงานของเด็ก, การคุ้มครองสิทธิเด็ก, อุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง

Abstract

This research article aims to (1) examine theoretical concepts concerning the protection of children's rights, international standards under international law, and legal measures adopted in foreign jurisdictions and Thailand relating to children working in the media and entertainment industry; (2) investigate the problems and limitations of legal protection for children working in the media and entertainment industry under Thai law; and (3) propose appropriate guidelines for improving legal and regulatory frameworks for child protection within Thailand's media and entertainment industry.

This study employs a qualitative research approach using documentary research methods. It examines theories and concepts relating to children's rights, including the concept of children's rights under the Convention on the Rights of the Child, the principle of the best interests of the child, the principle of preventive protection, and the principle of child participation. The study is conducted alongside a comparative analysis of international law, foreign laws, and Thai laws concerning child labor in the media and entertainment industry, as well as an examination of the problems and limitations in the enforcement of Thai law.

The findings reveal that although Thailand has enacted laws and measures intended to protect children working in the media and entertainment industry, such protection remains subject to several limitations. These include unclear legal definitions, inadequate scope of protection, weaknesses in supervisory mechanisms, and enforcement practices that are not fully aligned with international standards. Furthermore, Thai legal and policy frameworks have not systematically integrated child rights principles into the development of protective measures. Accordingly, this research proposes guidelines for improving Thailand's legal and regulatory frameworks in a manner consistent with child rights principles and the specific context of the media and entertainment industry, with the aim of promoting effective and sustainable protection for children.

Keywords: Child labor, Protection of children's rights, Media and entertainment industry

บทนำ (Introduction)

อุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมร่วมสมัย ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการสื่อสารสาธารณะ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่สื่อออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลได้ขยายการเข้าถึงเนื้อหาไปสู่ผู้คนในวงกว้าง อุตสาหกรรมดังกล่าวจึงไม่เพียงเป็นกลไกทางเศรษฐกิจ หากยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของประเทศผ่านสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย [1] อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเติบโตของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง การมีส่วนร่วมของเด็กในฐานะแรงงานหรือผู้ปฏิบัติงานยังคงเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดข้อถกเถียงอย่างต่อเนื่องในด้านการคุ้มครองสิทธิเด็ก

การทำงานของเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงมิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ หากแต่มีมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลได้ทำให้การเข้าถึงโอกาสในการทำงานของเด็กเป็นไปโดยง่าย รวดเร็ว และแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ขอบเขตและรูปแบบการทำงานของเด็กละเลยอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกัน วัยเด็กเป็นช่วงวัยที่ควรได้รับการคุ้มครองให้มีโอกาสในการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การเข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงโดยปราศจากมาตรการที่เหมาะสมอาจทำให้เด็กสูญเสียโอกาสดังกล่าว และตกอยู่ในสภาวะความเปราะบางต่อการละเมิดสิทธิ [2]

สำหรับการศึกษานี้ คำว่า “อุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง” ครอบคลุมถึงการทำงานหรือการมีส่วนร่วมของเด็กทั้งในสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัล รวมถึงแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ในกรณีที่กิจกรรมดังกล่าวมีลักษณะเชิงพาณิชย์หรือเกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้ เช่น การเป็นผู้สร้างเนื้อหา (content creator) หรือบุคคลผู้มีชื่อเสียงบนสื่อออนไลน์ ทั้งนี้ การศึกษามีได้ครอบคลุมการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของเด็กในลักษณะทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือกิจกรรมทางธุรกิจ

ในเชิงประวัติศาสตร์ แรงงานเด็กได้ปรากฏอยู่ในบริบทการทำงานของมนุษยชาติมาอย่างยาวนาน โดยเด็กมักถูกมองว่าเป็นแรงงานที่มีต้นทุนต่ำและสามารถควบคุมได้ง่าย [3] ด้วยเหตุนี้ การคุ้มครองเด็กจากการทำงาน จึงต้องตั้งอยู่บนกรอบคิดสากลด้านสิทธิเด็ก ซึ่งได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ทั้งนี้ ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีมีพันธกรณีในการบัญญัติและปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับหลักการและเจตนารมณ์ของอนุสัญญาดังกล่าว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ [4]

การคุ้มครองสิทธิเด็กในบริบทของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงจึงต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการเปิดพื้นที่ให้เด็กได้แสดงศักยภาพและการจัดให้มีกลไกคุ้มครองจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงาน โดยข้อเสนอแนะของคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยตีความและปรับใช้หลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม [5] โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือภาคธุรกิจ อันรวมถึงอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง ซึ่งสามารถสรุปหลักการคุ้มครองที่สำคัญได้ 7 ประเด็น อันเป็นกรอบแนวคิดในการประเมินความเหมาะสมของกฎหมายและมาตรการคุ้มครองเด็ก

บทความนี้มุ่งศึกษากฎหมายและมาตรการคุ้มครองเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของประเทศไทย โดยใช้มาตรฐานสากลด้านสิทธิเด็กเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งสะท้อนแนวทางการคุ้มครองเด็กที่แตกต่างกัน ทั้งในบริบทของรัฐพัฒนาแล้วและรัฐในเอเชียที่มีโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงใกล้เคียงกับประเทศไทย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง ข้อจำกัดของกฎหมายไทย และเสนอแนวทางการพัฒนามาตรการคุ้มครองที่สอดคล้องกับหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก มาตรฐานสากลภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศและมาตรการทางกฎหมายภายใต้กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดในการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงภายใต้กฎหมายไทย
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการทำงานภายใต้อุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย

ระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology)

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง รวมถึงศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทย การวิจัยอาศัยเอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ตัวบทกฎหมายและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเอกสารข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย บทความทางวิชาการ และรายงานที่เกี่ยวข้อง โดยสืบค้นข้อมูลจากแหล่งขององค์การสหประชาชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลีใต้ และประเทศไทย ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายและกลไกการคุ้มครองสิทธิเด็กให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

ผลการวิจัย (Results)

1. แนวคิด หลักการ และมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กตั้งอยู่บนหลักการที่ยอมรับในระดับสากลว่า “สิทธิเด็ก” เป็นสิทธิที่มีความเป็นสากล (Universal Rights) และเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) ซึ่งเด็กทุกคนพึงได้รับความคุ้มครองโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดหรือบริบท

ใดของสังคม [6] สิทธิเด็กมิได้เป็นเพียงสิทธิที่รัฐพึงให้ความอนุเคราะห์ หากแต่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐมีหน้าที่ต้องเคารพ ค้ำครอง และทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

แก่นสำคัญของแนวคิดการคุ้มครองสิทธิเด็กคือ หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best Interests of the Child) ซึ่งกำหนดให้การกระทำ การตัดสินใจ หรือมาตรการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ต้องพิจารณาผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรกเสมอ [7] หลักการดังกล่าวมีสถานะเป็นทั้งหลักกฎหมายและหลักจริยธรรมที่ใช้กับการดำเนินนโยบายของรัฐ การบังคับใช้กฎหมาย และการกระทำของบุคคลหรือองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็ก โดยเฉพาะในบริบทที่เด็กอยู่ในสถานะเปราะบางหรือไม่สามารถต่อรองอำนาจได้อย่างเท่าเทียม

ในบริบทของการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิเด็กมีความซับซ้อนมากกว่าการคุ้มครองเด็กในสถานการณ์ทั่วไป เนื่องจากการทำงานในอุตสาหกรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ชื่อเสียง และการแข่งขันในตลาดแรงงาน เด็กอาจถูกมองในฐานะ “ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ” มากกว่าการเป็นผู้ทรงสิทธิ [8] การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถหรือเข้ามามีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงจึงไม่ใช่ประเด็นที่ควรถูกปฏิเสธโดยสิ้นเชิง หากแต่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการรับผิดชอบของรัฐ ภาคธุรกิจ และผู้ปกครองในการจัดให้มีกลไกคุ้มครองที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิและการแสวงหาประโยชน์จากเด็ก

ผลการศึกษายังพบว่า ข้อเสนอแนะทั่วไป (General Comments) ของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ มีบทบาทสำคัญในการช่วยตีความและขยายความหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้สามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมในสถานการณ์ร่วมสมัย โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือภาคธุรกิจ ซึ่งรวมถึงอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง หลักการคุ้มครองที่สำคัญซึ่งต่อยอดมาจากข้อเสนอแนะดังกล่าวสามารถสรุปได้เป็น 7 ประเด็น ได้แก่

(1) การคุ้มครองเด็กจากการลงโทษหรือการปฏิบัติที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมุ่งป้องกันการลงโทษทางร่างกาย การใช้ถ้อยคำที่ลดทอนคุณค่า หรือการปฏิบัติใด ๆ ที่ละเมิดศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของเด็ก

(2) การคุ้มครองเด็กจากการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงทางร่างกาย จิตใจ หรือทางเพศ รวมถึงการคุกคาม การบังคับควบคุม และการกลั่นแกล้งทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ (3) การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก ซึ่งต้องถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ชี้ขาดในทุกขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย การออกกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

(4) การคุ้มครองเด็กจากผลกระทบของการดำเนินกิจกรรมในภาคธุรกิจ โดยเน้นความรับผิดชอบของภาคเอกชนในการเคารพสิทธิเด็ก ป้องกันความเสี่ยง และไม่ใช่เด็กเป็นเครื่องมือแสวงหากำไรโดยปราศจากกลไกคุ้มครองที่เพียงพอ

(5) การคุ้มครองสิทธิเด็กในการพักผ่อนและสันติภาพการตามสมควรแก่ช่วงวัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพัฒนาการและไม่ควรถูกจำกัดจากภาระการทำงานหรือการฝึกฝนที่เกินสมควร

(6) การคุ้มครองสิทธิเด็กในการดำเนินการตามสิทธิของตนในช่วงวัยรุ่น โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การรับฟังความคิดเห็น และการเคารพความเป็นตัวของตัวเองของเด็ก ภายใต้กรอบการดูแลที่เหมาะสม และ

(7) การคุ้มครองสิทธิเด็กในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมถึงการป้องกันการละเมิดความเป็นส่วนตัว การคุกคามทางออนไลน์ การใช้ข้อมูลส่วนบุคคล และผลกระทบจากการเผยแพร่เนื้อหาในสื่อดิจิทัลที่อาจส่งผลกระทบต่อเด็กในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิเด็กดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการประเมินความเหมาะสมและประสิทธิภาพของกฎหมายและมาตรการคุ้มครองเด็ก โดยเฉพาะในบริบทของการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสิทธิและพัฒนาการของเด็กในหลายมิติ อันจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2. มาตรการทางกฎหมายภายใต้กฎหมายต่างประเทศในการคุ้มครองสิทธิเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ พบว่า หลายประเทศได้พัฒนากฎหมายและกลไกเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กที่ทำงานหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง โดยมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงศักยภาพ กับการป้องกันการเอารัดเอาเปรียบและผลกระทบต่อพัฒนาการในระยะยาว

2.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การคุ้มครองแรงงานเด็กอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติมาตรฐานแรงงาน ค.ศ. 1938 (The Fair Labor Standards Act of 1938, as amended) ซึ่งเป็นกฎหมายกลางที่กำหนดข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็ก เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์และผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก [9] อย่างไรก็ตาม สำหรับการงานของเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง รัฐต่าง ๆ มีอำนาจกำหนดมาตรการเฉพาะเพิ่มเติม โดยเฉพาะรัฐแคลิฟอร์เนียซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง โดยพบว่า กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดให้การจ้างนักแสดงเด็กต้องอยู่ภายใต้ระบบใบอนุญาตทำงาน [10] การควบคุมชั่วโมงการทำงานตามช่วงอายุ และการคุ้มครองด้านการศึกษา โดยไม่อนุญาตให้เด็กทำงานในช่วงเวลาเรียนปกติ ทั้งนี้ เพื่อให้การทำงานไม่กระทบต่อสิทธิในการศึกษาและพัฒนาการตามวัยของเด็ก

ในเชิงนิติสัมพันธ์ การทำงานของเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงสามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ กรณีที่ได้อยู่ภายใต้การดูแลของเอเจนซีซึ่งทำหน้าที่จัดหางานและประสานการจ้างงาน และกรณีที่เด็กรับงานโดยตรงโดยไม่ผ่านคนกลาง อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าการจ้างงานจะอยู่ในรูปแบบใด กฎหมายกำหนดให้ผู้ปกครองเป็นผู้มีอำนาจลงนามในสัญญาแทนเด็ก มิใช่ตัวเด็กเอง [11] เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของเด็กในฐานะคู่สัญญาที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า กฎหมายของสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยของเด็กในกองถ่าย ผ่านการกำหนดเวลาพัก สภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม และการกำหนดให้

บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องอยู่ดูแลเด็กตลอดระยะเวลาการทำงาน รวมถึงการบังคับใช้กฎหมาย Coogan Law ซึ่งกำหนดให้กันรายได้ส่วนหนึ่งของเด็กจากการทำงานไว้เป็นเงินออม เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากรายได้ของเด็ก มาตรการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กมาปรับใช้ผ่านกลไกทางกฎหมายอย่างเป็นระบบ

พัฒนาการทางกฎหมายล่าสุดของรัฐแคลิฟอร์เนียยังสะท้อนให้เห็นถึงการขยายขอบเขตการคุ้มครองเด็กไปสู่บริบทของสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดียมากยิ่งขึ้น โดยในปี ค.ศ. 2025 รัฐแคลิฟอร์เนียได้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองเด็กที่มีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาบนแพลตฟอร์มออนไลน์หรือ “child influencers” ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำงานหรือสร้างรายได้ในเชิงพาณิชย์ กฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลต้องกันรายได้ส่วนหนึ่งของเด็กไว้ในบัญชีทรัสต์ เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากเด็กในสื่อออนไลน์ [12] อันสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของกฎหมายที่เริ่มให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเด็กในสภาพแวดล้อมดิจิทัลเช่นเดียวกับเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมบันเทิงแบบดั้งเดิม

ส่วนในมิติของภาคธุรกิจ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับเด็กภายใต้กรอบกฎหมายที่ชัดเจน ย่อมช่วยลดความเสี่ยงด้านกฎหมายและข้อกีดกันเกี่ยวกับการจ้างงานเด็ก ตลอดจนส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อเด็ก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมดังกล่าว [13]

2.2 สาธารณรัฐเกาหลีใต้

ผลการวิจัยพบว่า เกาหลีใต้เป็นตัวอย่างของรัฐในเอเชียที่มีบริบททางวัฒนธรรมและโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงใกล้เคียงกับประเทศไทย แต่ได้พัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเด็กในอุตสาหกรรมดังกล่าว เด็กจำนวนไม่น้อยเริ่มเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนตั้งแต่อายุยังน้อย โดยเฉพาะในระบบเด็กฝึก (trainee system) ซึ่งมักใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานฝึกซ้อมของเอเจนซีมากกว่าการศึกษาในระบบปกติ ส่งผลให้เด็กบางส่วนขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพอื่นในอนาคต [14] ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับค่ายบันเทิงในสาธารณรัฐเกาหลีมักอยู่ในรูปของสัญญาระยะยาว ซึ่งโดยทั่วไปอาจมีระยะเวลาสูงสุดถึง 7 ปี และมีเงื่อนไขด้านการแบ่งรายได้ที่แตกต่างกันไป ปัญหาที่พบได้บ่อย ได้แก่ ข้อสัญญาที่จำกัดสิทธิส่วนบุคคลของเด็กอย่างเกินสมควร รวมถึงการจดลิขสิทธิ์ผลงานหรือชื่อศิลปินในนามของบริษัท ส่งผลให้เด็กสูญเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากผลงานของตนเองในอนาคต [15]

แม้ว่าอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของสาธารณรัฐเกาหลีจะเติบโตอย่างรวดเร็วในระดับโลก แต่การคุ้มครองสิทธิเด็กในอดีตยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายแรงงานทั่วไป เช่น Labor Standards Act ซึ่งใช้หลักเกณฑ์เดียวกับแรงงานเด็กในงานประเภทอื่น ตัวอย่างที่สะท้อนปัญหาความไม่เป็นธรรมในอุตสาหกรรมบันเทิงของสาธารณรัฐเกาหลี คือ กรณีข้อพิพาทระหว่างศิลปินและต้นสังกัดเกี่ยวกับการเปิดเผยรายได้และเงื่อนไขสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสังคมเกาหลีใต้ โดยเฉพาะกรณีของ Lee Seung-gi ที่มีการเปิดเผยข้อพิพาทด้านรายได้กับต้นสังกัดเดิม กรณีดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่สมดุลของ

อำนาจต่อรองระหว่างศิลปินกับบริษัทบันเทิง และนำไปสู่กระแสเรียกร้องให้มีการปรับปรุงกฎหมายและกลไกกำกับดูแลในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงให้มีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะต่อศิลปินเด็กและผู้เยาว์ ต่อมาในปี ค.ศ. 2023 ได้มีการตราและแก้ไขกฎหมายเฉพาะ ได้แก่ Popular Culture and Arts Industry Development Act [16] หรือที่รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า Lee Seung-gi Crisis Prevention Act เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง โดยเฉพาะปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสัญญาและความไม่โปร่งใสด้านรายได้ [17]

ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายดังกล่าวกำหนดมาตรการเฉพาะในการคุ้มครองเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี โดยมุ่งควบคุมชั่วโมงการทำงาน และห้ามการกระทำใด ๆ ที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของเด็ก เช่น การใช้ความรุนแรง การใช้ถ้อยคำที่ก้าวร้าว การล่วงละเมิดทางเพศ หรือการบังคับให้เด็กทำกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดให้เงื่อนไขสำคัญของสัญญาจ้างต้องระบุเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเพิ่มความชัดเจนและลดความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางสัญญา ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษายังพบว่า สาธารณรัฐเกาหลีให้ความสำคัญกับการรับมือกับปัญหาการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ซึ่งเป็นความเสี่ยงสำคัญสำหรับเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง ผ่านการใช้มาตรการทางกฎหมายควบคู่กับการสนับสนุนด้านจิตใจและการเสริมสร้างทักษะด้านความปลอดภัยออนไลน์

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแนวทางของสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐเกาหลี ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การคุ้มครองเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงจำเป็นต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะและสอดคล้องกับความเสี่ยงและรูปแบบการทำงานจริงของอุตสาหกรรม มากกว่าการใช้กฎหมายแรงงานทั่วไปเพียงอย่างเดียว ทั้งในมิติของชั่วโมงการทำงาน ความสัมพันธ์ทางสัญญา การคุ้มครองด้านรายได้ และการคุ้มครองในสภาพแวดล้อมดิจิทัล

3. มาตรการทางกฎหมายภายใต้กฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง

จากการศึกษาพบว่า ระบบกฎหมายไทยมีบทบัญญัติหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก ทั้งในลักษณะของกฎหมายแม่บท กฎหมายคุ้มครองเด็ก กฎหมายแรงงาน และกฎหมายเฉพาะอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการคุ้มครองเด็กในด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความปลอดภัย สุขภาพ สวัสดิภาพ และพัฒนาการตามช่วงวัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รับรองหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กในฐานะบุคคลผู้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการกระทำที่เป็นอันตราย และมีสิทธิได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามวัย อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวยังเป็นกรอบเชิงนโยบาย ไม่ได้กำหนดมาตรการเฉพาะสำหรับการคุ้มครองเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงโดยตรง

ในระดับกฎหมายลำดับรอง พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายหลักที่มุ่งคุ้มครองเด็กจากการกระทำที่อาจเป็นอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ และสวัสดิภาพ โดยยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ขณะที่ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 กำหนดกรอบการคุ้มครอง

แรงงานเด็ก เช่น อายุขั้นต่ำ ชั่วโมงการทำงาน การทำงานกลางคืน และการห้ามทำงานอันตราย อย่างไรก็ตามกฎหมายเหล่านี้ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับลักษณะเฉพาะของการทำงานเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงซึ่งมีความยืดหยุ่นสูงและแตกต่างจากแรงงานทั่วไป

3.1 ลักษณะการจ้างงานเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงภายใต้กฎหมายไทย

ผลการวิจัยพบว่า การจ้างงานเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของประเทศไทย มักไม่อยู่ภายใต้รูปแบบ “สัญญาจ้างแรงงาน” ตามความหมายของกฎหมายแรงงาน หากแต่ถูกจัดให้อยู่ในรูปของสัญญาจ้างทำของหรือสัญญาจ้างบริการ โดยสามารถแบ่งลักษณะสัญญาออกได้เป็น 2 รูปแบบตามลักษณะการมีสังกัด คือ คนที่มีสังกัด หรือคนที่ไม่มีสังกัด หรือ Freelance [18] ส่งผลให้กลไกการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้โดยตรง

แม้ในทางข้อเท็จจริง เด็กจะอยู่ภายใต้การควบคุม สังการ และกำหนดเงื่อนไขการทำงานจากผู้ว่าจ้างอย่างใกล้ชิด เช่น การกำหนดเวลาถ่ายทำ บทบาทการแสดง หรือภาพลักษณ์ต่อสาธารณะ แต่ในทางกฎหมาย เด็กกลับถูกมองว่าเป็น “ผู้รับจ้างอิสระ” มากกว่าลูกจ้าง ส่งผลให้เด็กไม่สามารถอ้างสิทธิด้านชั่วโมงการทำงาน ค่าตอบแทน หรือสวัสดิการตามกฎหมายแรงงานได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ การกำกับดูแลผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเด็กยังไม่มีความชัดเจนทั้งในด้านการจัดการรายได้ การหักค่าตอบแทน หรือการถือครองสิทธิในผลงาน ซึ่งอาจนำไปสู่การเอาเปรียบเด็กในเชิงพาณิชย์ โดยปราศจากกลไกการตรวจสอบจากรัฐอย่างเป็นระบบ

3.2 บทบาทของกฎหมายอื่นในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

ผลการวิจัยยังพบว่า กฎหมายอื่นนอกเหนือจากกฎหมายแรงงานมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งให้ความคุ้มครองเด็กในฐานะผู้เยาว์ในด้านนิติกรรมและสัญญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ซึ่งสามารถใช้ตรวจสอบและเพิกถอนเงื่อนไขสัญญาที่เอาเปรียบเด็ก อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการใช้กลไกทางกฎหมายดังกล่าวมักเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีข้อพิพาทหรือการร้องเรียนแล้ว มิได้เป็นกลไกเชิงป้องกันล่วงหน้า อีกทั้งเด็กและผู้ปกครองจำนวนมากยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทรัพยากรในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเด็กตามกฎหมายเหล่านี้ยังไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

3.3 ปัญหาโครงสร้างและกลไกทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการทำงานภายใต้อุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงไทย มิได้เกิดจากการขาดกฎหมายโดยสิ้นเชิง หากแต่เกิดจาก ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ของระบบกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ที่ยังไม่สามารถรองรับบริบทเฉพาะของอุตสาหกรรมดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในเชิงนโยบาย แม้รัฐบาลไทยจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในฐานะกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและ Soft Power ของประเทศ แต่กลับ

ไม่ปรากฏนโยบายหรือมาตรการเฉพาะที่มุ่งคุ้มครองเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้อย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา การควบคุมชั่วโมงการทำงาน หรือการป้องกันการแสวงหาประโยชน์เชิงพาณิชย์

ในด้านบทบัญญัติกฎหมาย แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กและแรงงาน แต่กฎหมายเหล่านี้ยังคงเป็นกรอบทั่วไป ไม่ได้สะท้อนลักษณะเฉพาะของการทำงานเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิง เช่น การทำงานข้ามคืน การเดินทางระยะไกล การแสดงบทบาทที่ก่อให้เกิดแรงกดดันทางอารมณ์ หรือการทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล ส่งผลให้การคุ้มครองตามกฎหมายยังมีช่องว่างสำคัญ

ในการบังคับใช้กฎหมาย ผลการวิจัยพบว่า กลไกการคุ้มครองสิทธิเด็กของรัฐยังมีลักษณะกระจัดกระจาย ขาดเอกภาพ และเป็นการดำเนินการเชิงรับมากกว่าการป้องกันเชิงรุก ไม่มีหน่วยงานใดมีอำนาจดูแลอย่างครบวงจรตั้งแต่การอนุญาตทำงาน การตรวจสอบสัญญา การกำกับดูแลสภาพการทำงาน ไปจนถึงการติดตามสวัสดิภาพของเด็กในระยะยาว

ผลจากข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้เด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงยังคงเผชิญความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิในหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต พัฒนาการทางการศึกษา และความเป็นส่วนตัว อันสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายและกลไกเฉพาะที่สอดคล้องกับพลวัตของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงสมัยใหม่

สรุปและอภิปรายผล (Discussion)

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์สถานะทางกฎหมายและประสิทธิภาพของมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กที่ทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของประเทศไทย โดยใช้กรอบแนวคิดสิทธิเด็กภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) และข้อเสนอแนะทั่วไปของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติเป็นฐานในการพิจารณา ร่วมกับการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ ผลการวิจัยนำไปสู่ประเด็นอภิปรายสำคัญในสามมิติ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิเด็กในบริบทของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงควรถูกมองเป็นประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน มากกว่าการเป็นเพียงประเด็นแรงงานหรือสวัสดิการทั่วไป แม้ประเทศไทยจะเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และรับรองหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กในระดับรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายใน แต่ในทางปฏิบัติ หลักการดังกล่าวยังไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็น “กรอบตัดสินใจหลัก” ในการกำหนดนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงอย่างเป็นระบบ

การจำแนกมาตรฐานสากลออกเป็น 7 ประเด็นตามข้อเสนอแนะทั่วไปของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กแสดงให้เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมนี้มีมิติที่ซับซ้อนและกว้างขวางกว่าการป้องกันอันตรายทางกายหรือการจำกัดชั่วโมงการทำงาน หากแต่ครอบคลุมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผลกระทบทางจิตใจ การพัฒนาการตามวัย ความเป็นส่วนตัว และผลกระทบระยะยาวจากสภาพแวดล้อมดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ระเบียบ

กฎหมายไทยยังไม่สามารถสะท้อนมิติเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเด็กยังคงมีลักษณะกระจัดกระจายและไม่สอดคล้องกับความเสี่ยงที่แท้จริงของอุตสาหกรรม

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ จะเห็นว่าประเทศที่มีระบบการคุ้มครองเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐเกาหลี ต่างมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญ คือ การพัฒนากลไกทางกฎหมาย “เฉพาะด้าน” เพื่อรองรับลักษณะพิเศษของการทำงานในอุตสาหกรรมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นระบบการอนุญาตให้เด็กทำงาน การควบคุมชั่วโมงการทำงานตามช่วงวัย การกำกับดูแลสัญญา การจัดการรายได้ของเด็ก หรือการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการและแพลตฟอร์ม

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิเด็กไม่สามารถอาศัยการปรับใช้กฎหมายแรงงานทั่วไปเพียงอย่างเดียว เนื่องจากลักษณะการทำงานในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงมีความยืดหยุ่น ไม่แน่นอน และเกี่ยวข้องกับชื่อเสียง ภาพลักษณ์ และการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กในลักษณะที่แตกต่างจากแรงงานเด็กในภาคการผลิตหรือภาคบริการทั่วไป บทเรียนจากต่างประเทศจึงสะท้อนให้เห็นว่า “ความเฉพาะของอุตสาหกรรม” เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการออกแบบมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็ก

ประการที่สาม เมื่อเปรียบเทียบกับบริบทของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงมิได้เกิดจากการขาดกฎหมายโดยสิ้นเชิง หากแต่เกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กและแรงงานส่วนใหญ่ยังคงเป็น “กรอบทั่วไป” และไม่ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับลักษณะเฉพาะของการทำงานเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงโดยตรง

ลักษณะการทำงานที่เด็กมักถูกจัดให้อยู่ในฐานะผู้รับจ้างอิสระหรืออยู่ภายใต้สัญญาจ้างทำของ ส่งผลให้เด็กไม่สามารถเข้าถึงกลไกการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานได้อย่างเต็มที่ แม้ในทางข้อเท็จจริง เด็กจะอยู่ภายใต้การควบคุม สั่งการ และกำหนดเงื่อนไขการทำงานจากผู้ว่าจ้างอย่างใกล้ชิดก็ตาม ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่สอดคล้องระหว่างสภาพการทำงานจริงกับการจำแนกสถานะทางกฎหมาย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการคุ้มครองสิทธิเด็ก

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่ากลไกการคุ้มครองสิทธิเด็กของรัฐยังมีลักษณะเชิงรับและปลายเหตุ มากกว่าการคุ้มครองเชิงป้องกัน ไม่มีหน่วยงานใดมีอำนาจกำกับดูแลอย่างครบวงจรตั้งแต่การอนุญาตให้เด็กทำงาน การตรวจสอบสัญญา การกำกับดูแลสภาพการทำงาน ไปจนถึงการติดตามสวัสดิภาพของเด็กในระยะยาว ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเด็กขึ้นอยู่กับภาระร้องเรียนหรือการเกิดข้อพิพาทเป็นหลัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองเชิงป้องกันตามมาตรฐานสากล

ในภาพรวม การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า การคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของประเทศไทยยังคงอยู่ภายใต้กรอบความคิดที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจ มากกว่าการประเมินความเสี่ยงและผลกระทบต่อเด็กเป็นศูนย์กลาง ความไม่สอดคล้องระหว่างมาตรฐานสากล แนวปฏิบัติของต่างประเทศ และระบบกฎหมายไทย จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายและ

มาตรการทางกฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงสมัยใหม่ และตั้งอยู่บนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการอภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาการคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงของประเทศไทยมิได้เกิดจากการขาดหลักการหรือมาตรฐานสากล หากแต่เกิดจากช่องว่างระหว่างหลักการดังกล่าวกับการออกแบบนโยบาย กฎหมาย และกลไกการบังคับใช้ที่ยังไม่สามารถรองรับลักษณะเฉพาะของอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพึ่งพามาตรการทางกฎหมายทั่วไปและกลไกเชิงรับ ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเด็กยังไม่สอดคล้องกับหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กตามที่รับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ดังนั้น เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเชิงโครงสร้างดังกล่าวและยกระดับการคุ้มครองสิทธิเด็กให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงในลักษณะบูรณาการ โดยเชื่อมโยงทั้งในมิติดินโยบายและกฎหมาย กลไกการบังคับใช้ และเนื้อหาสาระของหลักการคุ้มครองสิทธิเด็ก ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะทั้งหมดตั้งอยู่บนหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ดังจะกล่าวต่อไป

1) นโยบายและการตรากฎหมายรับรองสิทธิเด็ก รัฐควรกำหนดนโยบายการคุ้มครองเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงโดยเฉพาะ โดยยึดหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก การไม่เลือกปฏิบัติ และความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐกับภาคเอกชน พร้อมทั้งพัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของการทำงานในอุตสาหกรรมดังกล่าว

ผู้วิจัยเสนอให้มีการตรากฎกระทรวงภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เพื่อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการทำงานของเด็กในสื่อและบันเทิง เช่น ระบบอนุญาตการทำงานเป็นรายโครงการ การจำกัดชั่วโมงการทำงานตามช่วงอายุ การคุ้มครองสิทธิในการศึกษา การกำหนดสัญญาที่เป็นธรรม และการคุ้มครองรายได้ของเด็ก โดยแนวทางดังกล่าวควรออกแบบให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและโครงสร้างการบริหารของประเทศไทย เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้จริง

2) กลไกและการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเกิดผลในทางปฏิบัติ ควรมีกลไกกำกับดูแลที่เป็นเอกภาพ โดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะด้านการคุ้มครองเด็กในสื่อและบันเทิง ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐาน กำกับดูแล และติดตามการบังคับใช้กฎหมาย

ในระดับปฏิบัติ ควรมีกลไกตรวจสอบการทำงานของเด็กในกองถ่ายหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการตรวจสอบสัญญา ก่อนลงนาม การตรวจหน้างาน และระบบรับเรื่องร้องเรียนที่เข้าถึงได้ง่ายและคุ้มครองผู้ร้องเรียน นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาฐานข้อมูลกลางและการอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรม เพื่อเสริมสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสิทธิเด็ก

3) หลักการและเนื้อหาสาระในการคุ้มครองสิทธิเด็ก กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องควรกำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กให้ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และดิจิทัล โดยอย่างน้อยควรรวมถึง

การห้ามการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการใช้ความรุนแรง การกำหนดชั่วโมงการทำงานและการพักผ่อนที่เหมาะสม การคุ้มครองสิทธิในการศึกษา การควบคุมสัญญาทางธุรกิจที่ไม่เป็นธรรม การคุ้มครองรายได้และข้อมูลส่วนบุคคลของเด็ก และการป้องกันความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมดิจิทัล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบการคุ้มครองสิทธิเด็กในอุตสาหกรรมสื่อและบันเทิงที่มีความชัดเจน เป็นเอกภาพ และสามารถบังคับใช้ได้จริง โดยคำนึงถึงสมดุลระหว่างการส่งเสริมศักยภาพของเด็กกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของเด็กอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ. (2565). *Soft Power – the power of creativity to build the Thai economy*. สืบค้น 15 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.businesseventsthailand.com/th/newsmedia/soft-power-the-power-of-creativity-to-build-the-thai-economy/>
- [2] Nattaya L. (2565). “มาตรฐานชั่วโมงการทำงานของนักแสดงเด็ก” ข้อเสนอเพื่อการเติบโตของ “เด็กที่เป็นดารา”. สืบค้น 15 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.sanook.com/news/8572242/>
- [3,5,7] จิราวัฒน์ แซ่มชัยพร. (2551). *การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยหลักประโยชน์สูงสุด ตามมาตรา 3(1) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก https://digital.librarytu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:125865
- [4] มาตาลักษณ์ เสริมธากุล. (2562). *หลักการคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็ก* (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อคณะนิติศาสตร์). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:166469
- [6] IPA Site Admin. (2012). *UN Convention on the Rights of the Child*. Retrieved July 26, 2024. From <https://ipaworld.org/childs-right-to-play/uncrc-article-31/un-convention-on-the-rights-of-the-child-1/>
- [8] Simone van der Hof, Valerie Verdoodt, and Mark Leiser. (2019). *Child Labour and Online Protection in a World of Influencers*. Retrieved July 26, 2024. From https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3458379
- [9] The Fair Labor Standards Act Of 1938
- [10] Denise Simon. (2024). *Work Permits and Coogan Accounts: What You Need to Know for Child Actors*. Retrieved July 30, 2024. From <https://www.backstage.com/magazine/article/coogan-law-explained- child-actors-3978/>
- [11] SECRET AGENT MAN. (2022). *Do All Actors Need Agents?*. Retrieved January 10, 2025. From <https://www.backstage.com/magazine/article/really-need-agent-11469/>

- [12] Davis+Gilbert. (2024). *California's New Laws Will Change the Way Marketers Engage Child Influencers*. Retrieved May 11, 2026. <https://www.dglaw.com/californias-new-laws-will-change-the-way-marketers-engage-child-influencers/>
- [13] David Robb. (2018). *Hollywood Child Protection Act Ignored; Here's Why It Is Important*. Retrieved August 25, 2024. From <https://deadline.com/2018/04/hollywood-child-labor-law-california-permit-database-ignored-1202379257/>
- [14] Jihyun Lee. (2022). *The Process Of Becoming A K-Pop Idol*. Retrieved January 10, 2025. From <https://creatrip.com/en/news/11280>
- [15] ศิริินภา นรินทร. (2564). รอยยิ้มและคราบน้ำตา เมื่อ “สัญญาทาส” ควบคุมชีวิตศิลปิน K-Pop. สืบค้นวันที่ 10 มกราคม 2568. จาก <https://www.prachachat.net/d-life/news-603833>
- [16] Korea Legislation Research Institute (KLRI). *Popular Culture and Arts Industry Development Act*. Retrieved May 11, 2026. https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=70045&key=17&type=part
- [17] Yahoo finance. (2023). *A new bill in South Korea prevents K-pop stars under the age of 15 from working more than 35 hours a week and prohibits 'over-emphasis' on their looks*. Retrieved July 30, 2024. From <https://ca.news.yahoo.com/bill-south-korea-prevents-k-072325528.html>
- [18] แพรสลิน เชาวลิท. (2558). *ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมในสัญญาจ้างนักแสดง*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2015/TU_2015_5501033269_4091_3350.pdf